

ALLA HAR RÄTT ATT LÄSA

Hur skriva för personer som har svårt att läsa? **Solveig Arle** berättar om sitt arbete med lättläst.

Text: Solveig Arle

Jag går igenom högen med nya recensionsböcker från LL-förlaget som ligger på mitt skrivbord. Det är en ganska vanlig skörd: tre originalromaner, två bearbetade romaner, en ungdomsroman och två faktaböcker.

Av böckerna i högen är **Sara Wadells Noors trädgård** den som först väcker mitt intresse. Det beror på att det är en fristående fortsättning på *I samma båt* från 2010, en av de första LL-böcker jag läste då jag nyss börjat jobba med lättläst. Jag tyckte om boken och har brukat rekommendera den när jag varit omkring och pratat om lättläst under de senaste tre åren. Jag läser Wadells nya bok så fort den landar på mitt skrivbord, och jag gillar den också.

I samma båt handlade om Hassan, en invandrare från Iran som sökte sin plats i det svenska samhället. Noor är hans fru, och i den nya boken är det hennes tur att först vantrivas och sedan hitta rätt. I familjen finns också två barn, så jag räknar med att serien fortsätter.

De här LL-böckerna är tydligt nischade, invandrare är en av de stora målgrupperna för lättläst. I Sverige. Själv jobbar jag på finlandssvenska LL-Center, och de invandrare som behöver vårt lättlästa material är inte så många. Dels har vi färre invandrare i Finland, dels är det inte så många av dem som väljer att lära sig svenska. Men vissa gör det faktiskt. Här i Helsingfors har vi ett spirande samarbete med Arbis som ordnar svenska- och integrationskurser för invandrare. Jag tipsade dem om att köpa in *Noors trädgård* till sitt bibliotek, faktiskt innan jag ens läste den själv.

Att tipsa om böcker och informera om lättläst är en del av mitt jobb, lika viktig som själva produktionen av lättlästa texter. De som har nytta av lättlästa böcker är ofta ovilliga läsare, och vi försöker nå dem via personerna i deras omgivning, som lärare, föräldrar, bibliotekarier, och närvårdare.

De andra två romanerna i högen lockar mig inte särskilt mycket, och det är först när kollegan **Henrika Juslin** ber mig recensera dem i *LL-Bladet* som jag bestämmer mig för att läsa dem. Och till min förvåning är de båda bra, riktigt bra. Jag hade dragit förhastade slutsatser utgående från titlar och baksidestexter. **Tony Samuelssons Fluortantens dotter** handlar om kärlek, ätstörningar och en komplicerad mor-dotterrelation. **Pamela Jaskoviaks Campingkärlek** handlar förvisso precis som baksidestexten berättar om två systrar som åker på gemensam semester med sina män: "Nästa morgon vaknar de båda i fel säng."

Jag fick ingen spontan lust att läsa boken, tyckte faktiskt det lät smaklöst, och tänkte på målgruppen invandrare:

Måste man spä på deras fördomar om nordiska kvinnor? Men jag hade alltså fel. Okej, boken var nog lite banal, men liksom feel-good-banal.

LL-Bladet, där jag ska recensera böckerna, är en lättläst nyhetstidning. Tidningen är en viktig del av det finlandssvenska arbetet med lättläst. Att *LL-Bladet* började komma ut 1990 var en startpunkt för det finlandssvenska arbetet med lättläst, även om författare som **Birgitta Boucht** hade skrivit LL-böcker redan tidigare.

LL-Bladet kommer visserligen ut bara varannan vecka, men är uppbyggd som en dagstidning med inrikes, utrikes, sport, kultur, och underhållning. Tidningen är ett bra exempel på att en stor del av vår verksamhet görs i samarbete med den finska motsvarigheten till LL-Center, Selkokeskus. *LL-Bladet* ser nästan likadan ut som deras finska tidning *Selkosanommat*. Nyhetsmaterialet är oftast det samma i båda tidningarna, största delen av texterna översatt från finska till svenska. Men sådant som tevetips och kulturartiklar är olika. När *LL-Bladet*

Lättläst handlar om demokrati.
Alla har rätt till läsning, till de
upplevelser litteraturen ger.

publicerar mina recensioner av lättlästa svenska böcker kommer den finska tidningen att recensera finska böcker.

Sedan ett par år tillbaka kan svenskalärare i finska skolor beställa klassuppsättningar av *LL-Bladet* gratis via Svenska nu-projektet, och de finska skolorna toppar nu prenummerationsstatistiken. Bland de övriga prenumeranterna finns många svenska skolor, äldreboenden och boenden för personer med utvecklingsstörning.

Lättläst handlar om demokrati. Alla har rätt att förstå den information myndigheterna ger dem. Alla har rätt att ta del av nyheter och det som händer i samhället. Alla har rätt till läsning, till de upplevelser litteraturen ger.

Jag arbetar mig neråt i bokhögen. Den ena faktaboken, *Mellan hopp och förtvivlan*, handlar om ofrivillig barnlöshet. Ett tema som inte intresserar just mig, och jag börjar bläddra lite oengagerat. Och plötsligt har jag läst hela boken.

Det här fenomenet har jag lagt märke till förut, ofta just med lättlästa faktaböcker. Att skriva lättläst handlar om att göra texten tillgänglig. När jag håller kurs i att skriva lättläst

brukar jag jämföra med fysisk tillgänglighet och uppmana folk att ta bort alla trösklar man kan snubbla på. Vissa författare lyckas med något mer än det, de konstruerar en rutschkana i bokform. *Mellan hopp och förtvivlan* är en sådan bok. Jag som bara tänkt läsa lite i början glider iväg, och plötsligt har jag läst hela boken.

Nästa faktabok lyckas jag ändå begränsa mig till att bläddra i: **Anders Westerbergs** *Typiskt svenskt! Din handbok till svennelivet*. Målgruppen är förstas Sveriges invandrare. Boken verkar kul och ganska träffande, och säkert nyttig med sina tips om att plocka upp hundbajset så man inte blir hatad av grannarna. Men jag tar mig inte tid att titta närmare på den nu, det handlar för direkt om Sverige för att vara relevant för våra målgrupper.

Nästa bok, *Kickboxaren* är en ungdomsroman av **Maria Björn** och **Niklas Krog**. Niklas Krog är en bra kille. Han skriver både lättlästa och andra ungdomsböcker. Dessutom är han gammal basketstjärna, och jobbar nu med läsförmedling i samarbete med det svenska basketförbundet. Jag hörde honom berätta om projektet på bokmässan i Göteborg ifjol, och som jag uppfattade det delar man ut böcker till tjejer och killar som spelar basket. De som går in och deltar i en frågesport om böckerna på nätet är sedan med och tävlar om biljetter och resor till någon stor och viktig match. Det lät defintivt som ett koncept vi i Finland borde kopiera.

Baksidestexten till *Kickboxaren* får mig att tänka på *Karate Kid*. Jag borde ju utmana dessa mina medelåldersattityder. Men det får bli en annan gång, *Kickboxaren* får nöja sig med en presentation i stil med "På LL-förlaget har också utkommit ...". Det blir trångt ändå, om jag har tur får jag en hel sida för mina recensioner, men antagligen inte ens det.

En hel sida i *LL-Bladet* är inte mycket text. Lättläst handlar inte bara om språket, hela helheten ska vara tillgänglig. Stor text är att rekommendera, minst tolv punkter. Layouten ska vara luftig, så att det ser lättläst ut. Texten ska vara kort, så att de läsovana orkar läsa den, men också för att en kort text ser lättare ut. Lång eller kompakt text skrämmer bort svaga läsare. Det blir således helt tillräckligt om jag försöker få någonting sagt om fyra eller fem av de åtta böckerna. Förutom ungdomsromanen väljer jag att inte läsa de två bearbetningarna: **Lars Keplers** *Hypnotisören* och **August Strindbergs** *Hemsöborna*.

Det här är två typiska LL-bearbetningar. *Hypnotisören* är en deckare och en bästsäljare som dessutom har blivit film. En bok som någon som tror sig "inte vara en sådan som läser böcker" ändå har hört om. Han eller hon kanske har suttit vid eftermiddagskaffet på jobbet och känt att alla andra har läst boken. Och tack vare LL-bearbetningen finns den nu tillgänglig också för svaga läsare.

Att *Hemsöborna* och liknande klassiker finns i LL-bearbetning gör det svenska kulturarvet tillgängligt för fler. Till exempel kanske en lärare vill att hela klassen ska göra ett temaarbete kring Strindberg, men hon eller han vet att vissa elever inte kommer att klara av att läsa *Hemsöborna* i original. Då kan läraren ge den lättlästa versionen till dem. De bearbetade klassikerna är också populära bland vårdare och anhöriga som läser högt för personer med minnessjukdomar. Berättelsen är tillräckligt lika för att väcka minnen av originalet, men formatet gör att bearbetningen är lättare att ta till sig när orken och koncentrationen tryter.

Min inställning till bearbetningar är som ni märker mycket positiv, jag tycker det är bra och viktigt att de finns. De är också de mest lästa och köpta av de lättlästa böckerna.

Jag har själv lagt ner mycket tid och energi på att försöka få till stånd de första finlandssvenska LL-bearbetningarna. Och ändå väljer jag alltså bort dem när jag överväger vilka recensionsböcker jag ska läsa. För att recensera en bearbetning känner jag att jag borde skaffa fram originalet och jämföra de två. Och då tar det mycket mer tid och energi av mig än att läsa de andra böckerna. Nu handlar det om att skriva korta och lättlästa bokpresentationer, och av lättja (läs effektivitet) väljer jag de böcker som är lättlästa originalverk. Det är lite synd. De gånger jag har tagit mig tid att parallellt läsa ett verk i både original och LL-bearbetning och jämföra dem har det varit både intressant och lärorikt.

Bearbetningarna är alltså populära i Sverige och det kommer ut flera stycken per år. I Finland är de inte lika vanliga, och de som hittills har kommit ut har varit på finska. Men LL-Centers arbete för att det ska finnas också finlandssvenska romaner i bearbetning har fått vind i seglen, och jag kan nästan lova att de första kommer ut nästa år.

Böckerna som räknas upp i artikeln är LL-förlagets utgivning hittills 2013. LL-förlaget är ett av de svenska förlag som specialiserat sig på lättlästa böcker, det finns flera. Nypon förlag och Hegas förlag ger ut LL-böcker för barn och unga. Vilja förlag ger ut lättläst för vuxna, och är ett dotterförlag till Nypon. Argasso förlag ger ut ungdomsböcker, en del av dem lättlästa.

I Finland är det främst Lärum-förlaget som ger ut lättläst på svenska, vanligen en skönlitterär bok per år. Birgitta Bouchts *Katten i Ediths trädgård* kom ut 2011, Sabira Ståhlbergs barnbok *Filip i djurparken* 2012.

Målgrupperna för lättläst är många och går delvis in i varandra:

- Personer med en funktionsnedsättning, t.ex. en utvecklingsstörning.
- Dyslektiker, personer med inlärningssvårigheter.
- Elever i både svensk- och finskspråkiga skolor, ovilliga läsare, ovana läsare.
- Personer som drabbats av minnessjukdomar, afasi, psykisk ohälsa.
- Läsare med ett annat modersmål, invandrare, språkstudierande.

Du kan läsa mer om LL på LL-Centers hemsida: www.ll-center.fi.

Solveig Arle arbetar med lättlästa böcker